

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Den registrerte ledigheten har falt svakt de siste månedene, etter at ledigheten flatet ut i fjor høst. Samtidig har det vært en økning i sysselsettingen. Ved utgangen av august var det 76 100 helt ledige registrert hos NAV, noe som innebærer at ledigheten nå er på samme nivå som for ett år siden. Den registrerte ledigheten utgjør nå 2,9 prosent av arbeidsstyrken.

Det sterke fallet i etterspørselen etter arbeidskraft fra rundt årsskiftet 2007/2008 bremsset opp i 2009, og de siste månedene har tilgangen på ledige stillinger holdt seg stabil. Også tilstrømmingen av nye arbeidssøkere til NAV har holdt seg forholdsvis stabil de siste månedene. Ledighetsnedgangen vi nå ser gjelder svært mange yrkesgrupper. Innen flere yrkesgrupper som er vanlige i privat sektor, slik som industriarbeid og ingeniør- og ikt-fag, er det nå færre ledige enn ett år tidligere.

Etter EU-utvidelsen i 2004 har det vært en sterk vekst i antallet arbeidsinnvandrere til Norge. Tall for sysselsatte innvandrere på korttidsopphold viser imidlertid en klar nedgang fra 2008 til 2009, og sterkest for personer fra de nye EU-landene. Dette viser at arbeidsinnvandringen er følsom overfor konjunktursvingninger. Til tross for lavere etterspørsel etter arbeidskraft, vil likevel Norge framstå som et attraktivt land å flytte til. Vi regner med at høye lønninger og et høyt velstandsnivå, sammen med en lav arbeidsledighet, fortsatt vil føre til høy arbeidsinnvandring også i de kommende årene.

Internasjonalt tok den økonomiske veksten seg opp gjennom slutten av fjoråret og i første halvdel av 2010. I Europa har spesielt utviklingen i Tyskland vært sterk. I andre deler av Europa har veksten vært langt lavere. I USA har den økonomiske gjeninnhenting vært svak med tanke på hvor stort produksjonsfallet har vært. Det er nå indikasjoner på at veksten i store og viktige land avtar. Det knytter seg fremdeles stor usikkerhet til statsfinansene til en del land, samt hvor vekstdempende de planlagte innstrammingerne i finanspolitikken vil være.

NAV venter at veksten internasjonalt vil være svært moderat i 2011. Siden Norge har en liten og åpen økonomi med mye handel med utlandet, vil dette legge en demper på den økonomiske veksten her i landet. Det er imidlertid utsikter til vekst i oljeinvesteringene og økt aktivitet i byggenæringen. Vi antar at det private konsumet også vil ta seg noe opp. Økt innenlandsk etterspørsel vil imidlertid ikke være tilstrekkelig for å forhindre at den økonomiske veksten blir lav. Samtidig vil det være en relativt sterk befolkningsvekst i de yrkesaktive aldersgruppene i årene framover, noe som isolert sett fører til at arbeidstilbudet øker. For 2011 anslår NAV at den registrerte ledigheten vil øke med 4 000 personer fra i år, og utgjøre 2,9 prosent av arbeidsstyrken.

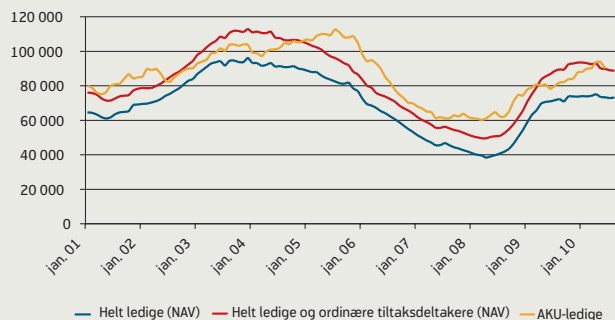
LAVERE VEKST I LEDIGHETEN

Ledigheten har i løpet av de siste månedene falt svakt. I kjølvannet av finanskrisen økte ledigheten sterkt, men på høsten i fjor stoppet veksten opp og i løpet av det siste året har det ikke vært store endringer i situasjonen på arbeidsmarkedet. Ved utgangen av august var det registrert 76 100 helt ledige hos NAV, noe som tilsvarer en ledighetsrate på 2,9 prosent. I forhold til samme måned i fjor, innebærer dette en økning på 200 personer.

En opptrapping av antallet tiltaksplasser gjennom 2009 gjorde at summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere økte mer enn antallet helt ledige. I løpet av de siste månedene viser imidlertid begge gruppene en nedgang. Sesongjusterte tall viser et fall i antallet helt ledige på 2 100 personer fra april til august, mens summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere gikk ned med 4 400 personer i samme periode.

Figur 1:

Utviklingen i antall registrerte helt ledige, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige ifølge SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Sesongjusterte tall. Januar 1999 – august 2010.

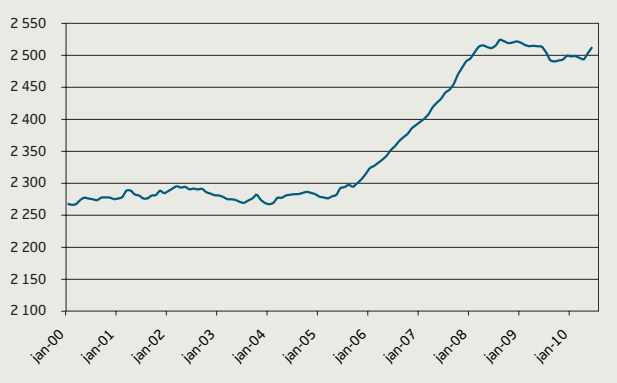
KILDE: SSB OG NAV

VEKST I SYSSELSETTINGEN

Statistisk sentralbyrås arbeidskraftsundersøkelse (AKU) viser nå at sysselsettingen har økt på vårparten og sommeren i år, etter å ha falt i kjølvannet av finanskrisen, se figur 2. Det er særlig for de over 25 år at sysselsettingen vokser. Selv om sysselsettingen har økt klart de siste månedene, er den fortsatt lavere enn for ett år siden. I 2. kvartal var det 9 000 færre sysselsatte enn i 2. kvartal i fjor, og det er særlig innen industri og varehandel at sysselsettingen har falt. Innen offentlig sektor har sysselsettingen økt.

Ifølge nasjonalregnskapstall har antallet utførte timeverk falt noe mer enn sysselsettingen i denne nedgangskonjunktoren. Fra toppnivået høsten 2008 til 2. kvartal i år ble de utførte timeverkene redusert med 2,4 prosent, mot en reduksjon på 1,5 prosent for antallet sysselsatte personer. Mange bedrifter har dermed klart å holde på arbeidskraften ved å redusere timeverkene som hver sysselsatt utfører.

Figur 2:
Sysseilsetting ifølge AKU. Sesongjusterte tall.
1 000 personer. Januar 2000 – juni 2010.

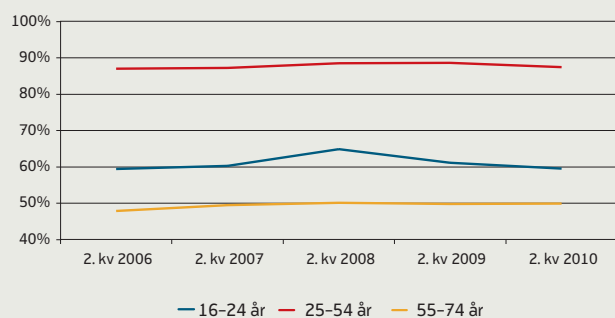

Nedgangskonjunktoren ser ut til å ha hatt sterkest innvirkning på yrkesdeltakelsen til ungdom. Sammenlignet med 2. kvartal 2008, var yrkesfrekvensen 3,3 prosentpoeng lavere i samme kvartal i år for de mellom 16 og 24 år. Nedgangen i sysselsettingen var enda større, noe som viser at en del unge har trukket seg helt ut av arbeidsmarkedet, og i større grad valgt andre alternativ, som f.eks. utdanning.

Den langsiktige trenden, med en stadig større andel yrkesaktive blant de eldste aldersgruppene, ser også ut til å ha blitt brutt etter 2008. Antallet AFP-mottakere i privat sektor har økt kraftig i denne perioden, og langt mer enn den demografiske utviklingen skulle tilsi. Fra juni i fjor til juni i år økte antallet AFP-mottakere i privat sektor med 8,6 prosent, mens befolkningen i AFP-alder økte med 5,1 prosent. Dette viser at det svekkete arbeidsmarkedet med

økt arbeidsledighet og redusert etterspørsel etter arbeidskraft, har hatt innvirkning på arbeidstilbudet også for denne gruppen.

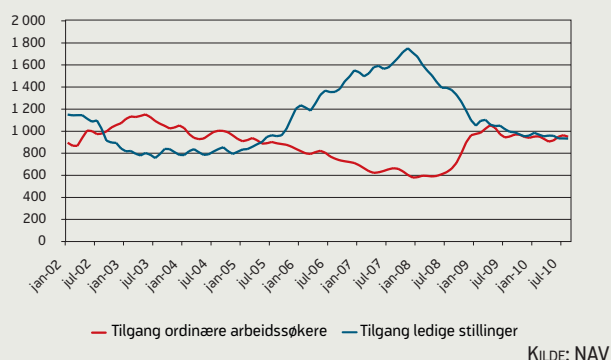
Figur 3:
Utviklingen i yrkesdeltakelsen for ulike aldersgrupper. 2. kvartal 2006 til 2. kvartal 2010.

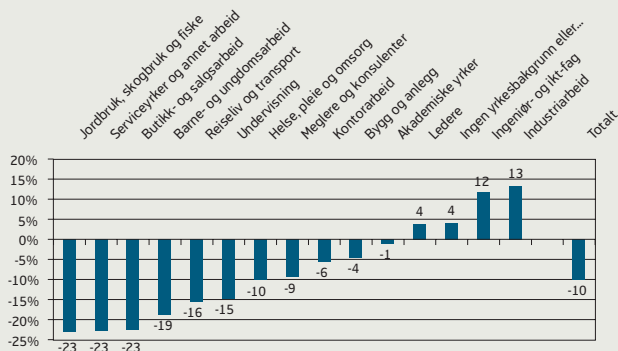
FORTSATT NEDGANG I ANTALLET STILLINGSUTLYSNINGER

Antallet ledige stillinger har gått svakt ned det siste året. I tremånedersperioden fra juni til august i år ble det utlyst 10 prosent færre stillinger sammenlignet med tilsvarende periode i fjor. Sterkest nedgang har det vært innenfor jordbruk, skogbruk og fiske, serviceyrker og annet arbeid, samt butikk- og salgsarbeid. Det har også vært en nedgang innenfor en del yrkesgrupper innen offentlig sektor. Innenfor flere yrkesgrupper som i stor grad tilhører privat sektor, har det vært en klar vekst i antallet utlyste stillinger i løpet av det siste året. Dette gjelder særlig industriarbeid og ingeniør- og ikt-fag.

Figur 4:
Tilgang ledige stillinger per virkedag (stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV). Tilgang arbeidssøkere per virkedag. Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2001 – august 2010.

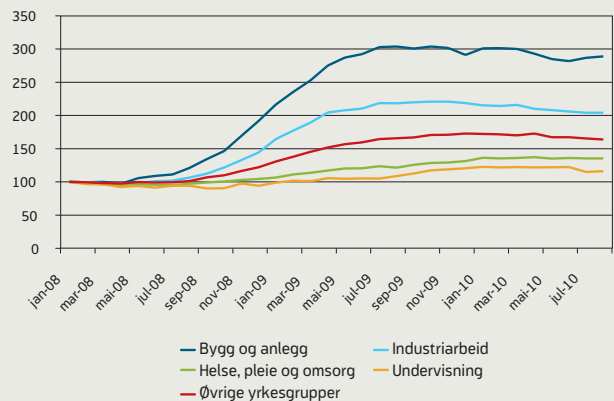

Figur 5:
Årsendring i ledige stillinger per virkedag (stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV). Juni t.o.m. august 2009–juni t.o.m. august 2010.

KILDE: NAV

Figur 6:
Utviklingen i summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere justert for sesongvariasjoner i utvalgte yrkesgrupper. Indeksert (januar 2008=100). Januar 2008–august 2010.

KILDE: NAV

STABIL TILGANG AV ARBEIDSSØKERE

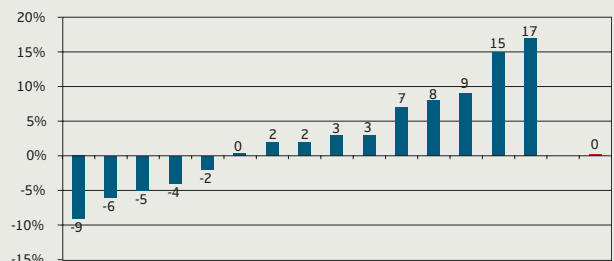
Endringer i beholdningen av ledige skjer enten gjennom endret tilgang eller avgang fra ledighet. Gitt at avgangen fra ledighet er stabil, vil dermed økt tilstrømming av ledige føre til en høyere beholdning. Tilstrømmingen av nye arbeidssøkere til NAV har vært omtrent uforandret om man ser det siste året under ett. I april og mai var tilgangen noe lavere, men resten av året har tilgangen av nye arbeidssøkere holdt seg på om lag samme nivå som den var i fjor høst.

I august var det 1 prosent flere ledige med en arbeidssøkervarighet under 4 uker, sammenlignet med samme måned i fjor. Det er yrkesgruppene innen helse, pleie og omsorg og butikk- og salgsarbeid som har hatt den sterkeste veksten i tilgangen på nye ledige i denne perioden. Blant meglere og konsulenter, samt ingeniører og ikt-personell, er det nå færre som melder seg som arbeidssøker enn det var for ett år siden.

HARDERE KONKURRANSE OM DE LEDIGE JOBBENE

Konjunkturomslaget i norsk økonomi ga først utslag i økt ledighet innenfor bygg og anlegg. Her ble en høy produktjonsvekst i årene før 2007 avløst av en sterk nedgang som følge av boligprisnedgang og dårligere framtidutsikter. Det siste halvannet året har boligprisene steget kraftig og befinner seg nå over nivåene i 2007. Aktivitets-

Figur 7:
Prosentvis endring i antall helt arbeidsledige etter yrkesbakgrunn. August 2009–august 2010.

KILDE: NAV

bunnen innenfor næringen ble passert rundt årsskiftet 2009/2010. Så langt i år har det vært spesielt sterk vekst i igangsetting av næringsbygg, mens bygg til boligformål har hatt mer moderat oppgang. Dette har bidratt til at ledigheten innenfor bygg og anlegg har gått ned det siste året, se figur 7.

Industrien er sammen med bygg og anlegg den næringen

som er mest følsom overfor endringer i konjunktorene. Aktiviteten innen industrien har siden bunnen i fjor sommer økt med omtrent 7 prosent, men produksjonen befinner seg likevel fortsatt godt under nivået fra før finanskrisen inntraff. Produksjonsveksten innen industrien har ført til at ledigheten blant industriarbeidere har gått noe ned det siste året.

Veksten i ledigheten innen yrkesgrupper som i hovedsak tilhører næringer som er mer skjermet for konkurranse, indikerer at det er en viss mobilitet i arbeidskraften på tvers av yrkesgruppene. For eksempel vil det for mange med ingeniør- og ikt-bakgrunn være aktuelt å arbeide innenfor offentlig sektor, for eksempel innen undervisning eller i kommuner. Innen yrkesgrupper som i stor grad tilhører offentlig sektor, har ledigheten holdt seg relativt stabil den siste tiden.

STOR FORSKJELL I LEDIGHETSUTVIKLINGEN I DE ULIKE FYLKENE

I løpet av det siste året har utviklingen i ledigheten vært ulik for de forskjellige fylkene. Dette henger blant annet sammen med ulik næringssammensetning i de ulike fylkene. Størst har reduksjonen vært i Oppland med 13 prosent, fulgt av Troms, Sør-Trøndelag, Finnmark og Nord-Trøndelag. Ledigheten har økt mest i Sogn og Fjordane og Oslo med henholdsvis 16 og 6 prosent.

Ledigheten er nå høyest i Oslo og Østfold med henholdsvis 4,0 og 3,6 prosent. Lavest ledighet finner vi i Oppland og Rogaland, med 2,2 og 2,3 prosent. Det er stor

variasjon i ledighetsnivået mellom kommunene. Kommunen med lavest ledighetsnivå har kun 0,4 prosent ledige, mens kommunen med høyest ledighetsnivå har 9,5 prosent ledige (se kart side 4).

FLERE LEDIGE ARBEIDSINNVANDRERE

Etter EU-utvidelsen i 2004 økte arbeidsinnvandringen til Norge sterkt. Fra å ha en innvandring fra de nye EU-landene på 1 550 personer i 2003, var innvandringen på 21 200 i toppåret 2008. I 2009 var innvandringen fra disse landene på 17 900 samtidig som utvandringen økte med 1400, noe som dermed ga en klar reduksjon i nettoinnvandringen. Hittil i år har innvandringen fra disse landene økt noe. Særlig gjelder dette de baltiske landene

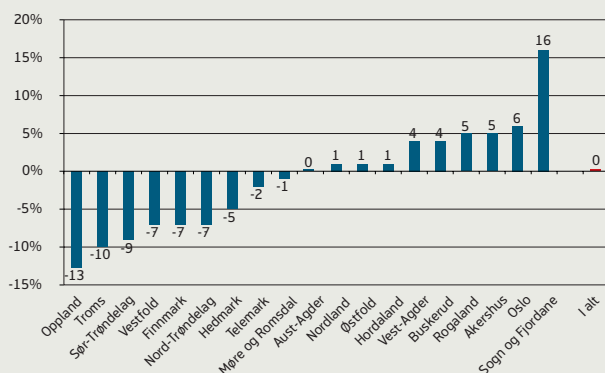
Det har vært en betydelig økning i antallet sysselsatte innvandrere i Norge i perioden 2001 til 2009. Spesielt etter utvidelsen av EU i 2004 tiltok veksten sterkt. Fra 2004 til 2009 økte de sysselsatte bosatte innvandrerne med litt over 100 000, mens det ble omtrent 43 000 flere på korttidsopphold. Av denne veksten utgjorde borgere fra de nye EU-landene 38 prosent for de bosatte og 49 prosent for de på korttidsopphold.

Den økte arbeidsinnvandringen til Norge kom i en periode med høy etterspørsel etter arbeidskraft. Trolig gir antallet personer på korttidsopphold den beste indikasjonen på hvor følsom arbeidsinnvandringen er ovenfor endringer i konjunktorene. I denne kategorien sysselsatte økte antallet arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa med 27 prosent i 2007 og i 2008, for deretter å gå ned med 14 prosent i 2009. Også fra Norden og Vest-Europa ellers var det nedgang med henholdsvis 4 og 7 prosent. Dette viser at arbeidsinnvandringen i stor grad påvirkes av etterspørselen etter arbeidskraft.

Den høye arbeidsinnvandringen og det at mange av disse jobber innenfor konjunkturfølsomme næringer, har ført til at ledigheten blant borgere fra de nye EU-landene har økt sterkt gjennom denne lavkonjunktoren. Ved utgangen av august var det registrert 4 300 helt ledige polakker, noe som tilsvarer en økning på 33 prosent fra året før. Av disse hadde godt over halvparten sin bakgrunn fra industrien eller bygg og anlegg. Ledigheten har også økt sterkt for litauere, latviere og islendinger. I prosent av arbeidsstyrken utgjorde ledigheten 9,3 prosent for personer fra nye EU land i Øst-Europa i mai, ifølge tall fra SSB. Dette tilsvarer en økning på 0,9 prosentpoeng fra samme måned i fjor.

Figur 8:

Prosentvis endring i antall arbeidsledige etter fylke. August 2009 – august 2010.

KILDE: NAV

NEDGANG I SYKEFRAVÆRET

Etter to år med vekst, var det et markert fall i sykefraværet i 1. kvartal i år. Det totale sykefraværet utgjorde i dette kvartalet 7,0 prosent, noe som tilsvarer en nedgang på

8,9 prosent fra samme kvartal året før. Dette er den sterkeste nedgangen NAV har registrert siden regelverksendringene i 2004. At svineinfluensaen førte til at den vanlige sesonginfluensaen ikke slo til kan forklare noe av nedgangen det siste året. Til sammen stod nedgangen i luftveislidelser for 36 prosent av reduksjonen i sykefraværet.

Fra tidligere perioder vet vi at sykefraværet gjerne varierer motsatt av utviklingen i arbeidsledigheten og ofte med et tidsetterslep. To viktige forklaringer på dette er at de sysselsatte vil være en mer selektert gruppe når arbeidsledigheten er høy, og at et svakere arbeidsmarked kan virke disiplinerende på de som er i arbeid. Ettersom en større andel av de som er i arbeid har god helse og i mindre grad befinner seg i randen av arbeidsmarkedet når ledigheten er høy, vil dette isolert sett trekke i retning av lavere sykefravær. Økonomiske nedgangstider kan også virke disiplinerende på de ansatte ved at de ønsker å signalisere at de har en høy produktivitet når risikoen for oppsigelse stiger.

Inntil 1. kvartal i år var det altså ikke mulig å se at den høyere ledigheten hadde gitt seg utslag i lavere sykefravær slik som i tidligere perioder. En mulig forklaring på dette er at økningen i ledigheten i liten grad virker disiplinerende fordi arbeidsledigheten i Norge likevel ligger på et relativt lavt nivå. Tidligere har det også vært tegn til et visst tidsetterslep når det gjelder sammenhengen mellom ledighetsutviklingen og sykefraværet. En analyse av det legemeldte sykefraværet inntil tredje kvartal i fjor viser at det er de lengre fraværene som har bidratt til økningen, mens det har vært en liten nedgang i de kortere tilfellene (Nossen 2010).

Ved utgangen av juni mottok 299 600 personer uførepensjon. Dette tilsvarer en økning på 1,6 prosent fra samme periode i fjor. Økningen kan i all hovedsak tilskrives den sterke befolkningsveksten i de eldste aldersgruppene. I alderen mellom 65–67 år økte antallet uførepensjonister med 3 100, noe som utgjør omtrent to tredjedeler av den samlede veksten.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Det har vært en svak vekst i bruttonasjonalproduktet (BNP) i eurosonen siden 3. kvartal 2009. I vår- og sommermånedene ser det ut til at BNP-veksten har tatt seg opp i noen europeiske land. Ifølge Eurostats foreløpige estimater, gikk BNP-veksten opp fra 0,2 prosent i 1. kvartal til 1,0 prosent i 2. kvartal. Det er i første rekke i Tyskland at den økonomiske veksten har tatt seg opp. Der økte BNP med 2,2 prosent i 2. kvartal, den høyeste vekstraten siden den tyske gjenforeningen. Med unntak av Hellas var det økt aktivitet i samtlige land, men i Spania, Italia og Portugal var veksten svært lav. Ulike forventningsindika-

torer for eurosonen tyder på fortsatt positiv utvikling de nærmeste månedene. De forestående innstramminger i finanspolitikken i mange europeiske land kan imidlertid føre til en svakere vekst neste år. Arbeidsmarkedet viser heller ingen klare tegn til bedring, og ledigheten i eurolandene forble i juli på 10 prosent av arbeidsstyrken.

Veksten i Storbritannia tok seg også kraftig opp i 2. kvartal. BNP økte der med 1,1 prosent fra forrige kvartal. Storbritannias sentralbank har likevel nedjustert vekstanslaget for 2011 på grunn av de store budsjettkuttene som er planlagt for neste år.

USAs bruttonasjonalprodukt økte i 2. kvartal med 1,6 prosent, målt i årlig rate. Dette innebærer en klar oppbremsing i forhold til veksten i de to foregående kvartalene, som var på henholdsvis 5,0 og 3,7 prosent. En sterk oppgang i importen og en lavere lageroppbygging bidro til å dempe BNP-veksten, mens en stabil vekst i privat forbruk og høyere investeringer bidro positivt. Det var også en økning i boliginvesteringene i 2. kvartal. Avviklingen av den offentlige støtten for førstegangskjøpere har imidlertid ført til kraftige fall i salget av både brukte og nye boliger i juli. Utviklingen i arbeidsmarkedet tyder heller ikke på en rask økning i det private forbruket. I august var ledighetsraten på 9,6 prosent, og sysselsettingen falt igjen på grunn av avviklingen av midlertidige ansettelser forbindelse med den store folketellingen som nylig ble avsluttet. Ser man bort i fra disse oppsigelsene har sysselsettingen økt svakt de siste månedene. Utviklingen i ledende indikatorer de siste månedene peker på en langsommere vekst framover, men ikke på et nytt tilbakeslag.

Japans økonomi vokser langsommere enn før. BNP-veksten falt fra 1,2 prosent i 1. kvartal til 0,1 prosent i 2. kvartal. En historisk sterk yen gjør eksporten enda vanskeligere. Også i Kina avtok veksten i 2. kvartal. Vekstraten på cirka 10 prosent målt i årlig rate er likevel langt høyere enn for industrilandene, og i 2. kvartal inntok Kina Japans plass som verdens nest største økonomi.

UTVIKLINGEN I NORSK ØKONOMI

Bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge økte med 0,5 prosent i 2. kvartal, og har dermed vokst i fire kvartaler på rad. En oppgang i offentlig konsum og investeringer bidro til denne veksten. Investeringsveksten kom fra oljevirkosomhetene og offentlig forvaltning, mens investeringene i industrien falt. En nedgang i nettoeksporten dempet veksten i Fastlands-BNP. I tillegg falt det private forbruket med 0,6 prosent, etter å ha vokst i fire kvartaler på rad. Omtrent halvparten av dette fallet skyldes imidlertid en nedgang i forbruket av elektrisitet sammenliknet med 1. kvartal, da dette forbruket var høyt på grunn av kulden. Disponibel inntekt for husholdninger økte med 0,7 prosent

i 2. kvartal, og spareraten var på 7,9 prosent, to prosentpoeng høyere enn i 1. kvartal. Etter en flat utvikling i omsetningen i detaljhandelen siden februar, viser julitallene en økning på 1,4 prosent i forhold til juni.

Nasjonalregnskapstall viser at bruttoproduktet i industrien i 2. kvartal var 0,6 prosent høyere enn i 1. kvartal. Kjemisk og mineralsk industri, samt trelast- og trevareindustri, bidro mest til denne oppgangen. Disse næringene er også de mest optimistiske med hensyn til utviklingen de nærmeste månedene, ifølge SSBs konjunkturbarometer for 2. kvartal. Generelt vurderte industrilederne utsiktene for 3. kvartal som positive, blant annet på grunn av forventning om økt ordretilgang fra olje- og gassnæringen. Produsentene av investeringsvarer var de minst optimistiske og vurderte utsiktene for 3. kvartal som nøytrale i forhold til 2. kvartal, tross en forventet økning i innenlandsk ordretilgang.

SSBs byggearealstatistikk for 2. kvartal viser at aktiviteten i byggenæringen er økende. Veksten var særlig sterk for næringsbygg, og i 2. kvartal ble det igangsatt 61 prosent mer bruksareal til næringsbygg enn i 2. kvartal 2009. Igangsatt bruksareal til boliger viste en mer moderat oppgang, og var 12 prosent høyere enn i fjor.

UTVIKLINGEN FRAMOVER

Industriproduksjonen befinner seg i de fleste land fortsatt godt under nivåene fra før finanskrisen. Vekstutsiktene internasjonalt har tatt seg opp gjennom inneværende år, men ulike konjunkturbarometre kan tyde på veksttakten har avtatt i mange land de siste par månedene. IMF oppjusterte i juli sine prognoser for 2010 med 0,4 prosentpoeng fra april for den globale veksten. Oppjusteringen var relativt bredt fordelt for de ulike verdensdelene, men med det største bidraget fra framvoksende økonomier. For 2011 anslår de en svak nedgang i veksten fra inneværende år. For de industrialiserte landene er veksten anslått til å bli på henholdsvis 2,6 og 2,4 prosent i 2010 og 2011. Dette er vekstrater noe under gjennomsnittveksten for 1992–2001, noe som innebærer at den økonomiske gjeninnhenting vil være svak.

Lavt sysselsettingsbehov innenfor eksportorientert industri

Det har nå vært en oppgang i global industriproduksjon siden i fjor sommer, og også aktiviteten innenfor den eksportorienterte delen av norsk næringsliv har tatt seg opp. Den høye veksten i land som Kina, Brasil og India har også bidratt til økte råvarepriser, noe som har stor betydning for deler av industrien i Norge. Den siste tiden har det vært tegn til at veksten i eksporten av tradisjonelle varer er i ferd med å avta.

Utviklingen innenfor oljevirkosomheten har stor betydning for norsk næringsliv. Ifølge SSBs investerings-tellinger, er investeringene i denne næringen anslått til å utgjøre 148,8 milliarder til neste år. Dette er 3,3 milliarder høyere enn tilsvarende anslag for 2010. Det ligger derfor an til at denne delen av norsk økonomi vil bidra til økt aktivitetsnivå til neste år. Ettersom veksten i internasjonal økonomi ser ut til å bli svært moderat i tiden framover, venter imidlertid NAV at etterspørselen etter arbeidskraft innenfor tradisjonell eksportindustri vil være lav i prognoseperioden.

Etter at det private konsumet falt kraftig i 2008, var det en økning gjennom 2009. Så langt i år har det vært omtrent nullvekst, men SSBs julitall for varekonsumet kan tyde på at veksten har tatt seg opp gjennom sommeren. Den svake utviklingen i privat konsum så langt i år kommer til tross for at det kun har vært en svak oppgang i renten, og at vi har hatt reallønnsvekst. Ettersom spareraten nå har steget til et svært høyt nivå og det er utsikter til fortsatt lave renter, sysselsettingsvekst og økt reallønn, er det grunn til å vente at det private konsumet vil ta seg noe opp i prognoseperioden.

Det var en svært sterk vekst i byggevirkosomheten i årene før 2008, men dette ble avløst av en relativt kraftig nedgang. Hittil i 2010 har aktiviteten innenfor bygg og anlegg tatt seg opp, og ordretilgangen på byggeprosjekt var 30 prosent høyere i 2. kvartal i år enn i 2. kvartal i fjor. Boligprisene har også steget siden rundt årsskiftet 2008/2009, men prisveksten har avtatt det siste halvåret. Boligbyggingen er fortsatt på et svært lavt nivå, og med utsikter til lav rente og relativt stabil ledighet venter vi at aktiviteten innenfor bygg og anlegg vil fortsette å øke utover i prognoseperioden. Dette vil gi grunnlag for flere sysselsatte innenfor næringen.

Bedrifter som planlegger å redusere bemanningen med over 10 personer er pliktig til å melde fra om dette til NAV. Permitteringsvarslene så langt i år har vært noe under nivået fra samme periode i fjor. I februar og mars var antallet permitteringer mer enn halvert sammenlignet med samme periode i fjor. På vårparten og i sommer har imidlertid antallet varsler vært omtrent på samme nivå som ett år tidligere. Dette indikerer at sysselsettingsbehovet har vært relativt stabilt det siste året.

Svært kraftige finans- og pengepolitiske stimulanser har vært en viktig årsak til at den økonomiske veksten har tatt seg opp i tiden etter finanskrisen, både i Norge og internasjonalt. Som en følge av dette har mange land bygget opp stor gjeld. For å sikre statsfinanser som er bærekraftige på lang sikt, står en del land nå overfor kraftige innstramminger. Dette vil legge en demper på veksten internasjonalt, noe som dermed også vil få konsekvenser for norsk økonomi. Etter svært ekspansive statsbudsjett for 2009 og 2010, legges det i prognosen til grunn at finanspolitikken, i tråd med handlingsregelen, blir lagt om i mindre ekspansiv retning i 2011.

Det er nå tegn til at den økonomiske veksten internasjonalt er i ferd med å avta. Ettersom Norge har en liten og åpen økonomi påvirkes utviklingen her i landet av utviklingen blant våre handelspartnere. NAV venter derfor at vi vil få en moderat økonomisk vekst i prognoseperioden. Dette betyr at veksten i etterspørselen etter arbeidskraft vil stige relativt lite i tiden framover. For 2010 og 2011 venter vi at sysselsettingen vil øke med henholdsvis 0,2 og 0,6 prosent.

Befolkningsvekst bidrar til flere yrkesaktive

SSBs befolkningsframskrivninger viser at det vil bli en relativt sterk vekst i befolkningen i 2010 og 2011. I de yrkesaktive aldersgruppene ligger befolkningsveksten an til å bli på i underkant av 1,5 prosent i år og neste år. Denne framskrivningen forutsetter blant annet at nettoinnvandringen vil avta fra det høye nivået i 2008, da høy etterspørsel etter arbeidskraft bidro til stor innvandring fra de nye EU-landene.

Tilbudet av arbeidskraft har tidligere variert med konjunktorene. I tider med lav økonomisk vekst og fallende etterspørsel etter arbeidskraft trekker flere seg ut av arbeidsmarkedet. Dette skjer blant annet ved at færre kombinerer jobb og utdanning, eller ved at flere unge velger utdanning framfor jobb. I tillegg vil det ofte være slik at flere eldre velger å førtidspensjonere seg. Dette har vi også

sett i denne nedgangskonjunkturen, og de siste to årene har vi både hatt en nedgang i yrkesdeltakelsen blant de yngre og økt uttak av AFP for de over 62 år.

Ifølge SSB gikk antallet sysselsatte innvandrere på korttidsopphold ned med 7,2 prosent fra 2008 til 2009, etter å ha hatt en sterk vekst i årene etter EU-utvidelsen. For personer fra EU-land i Øst-Europa var nedgangen omtrent dobbelt så stor. Dette tyder på at arbeidsinnvandringen er svært følsom overfor endringer i etterspørselen etter arbeidskraft. Flere av de nye medlemslandene i EU har blitt sterkt rammet av finanskrisen. Polen var imidlertid det eneste landet i EU med positiv vekst i bruttonasjonalproduktet i 2009. For inneværende år og 2011 ligger også veksten an til å ligge langt over gjennomsnittet for resten av EU-landene. Da lønnsnivået i Norge er høyt, er det likevel grunn til å tro at arbeidsinnvandringen vil ligge på et historisk sammenheng høyt nivå.

Lav etterspørsel etter arbeidskraft ventes å bidra til at yrkesdeltakelsen går ned i prognoseperioden. Alderssammensetningen av arbeidsstyrken går gradvis i retning av at de eldste aldersgruppene utgjør en større andel. Dette tilsier isolert sett også at antallet yrkesaktive som andel av befolkningen vil gå ned i prognoseperioden. En fortsatt høy befolkningsvekst vil likevel gjøre at vi får en svak vekst i antallet yrkesaktive. For 2010 og 2011 venter vi at arbeidsstyrken vil øke med henholdsvis 0,5 og 0,7 prosent.

Tabell 1:

NAVs vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2010 og 2011. Faktiske tall for 2009.

	2009	2010	2011
Registrerte helt arbeidsledige	69 267	73 000	77 000
Registrerte helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,7 %	2,8 %	2,9 %
Arbeidsledige ifølge AKU i prosent av arbeidsstyrken	3,2 %	3,5 %	3,6 %

KILDE: NAV OG SSB

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsatte og arbeidsledige i prosent fra året før. Faktiske tall for 2009.

	2009	2010	2011
Arbeidsstyrke (AKU)	-0,2 %	0,5 %	0,7 %
Sysselsetting (AKU)	-0,4 %	0,2 %	0,6 %
Arbeidsledige (AKU)	22,4 %	9,8 %	4,4 %
Registrerte helt arbeidsledige	62,9 %	5,4 %	5,5 %

KILDE: NAV OG SSB

Noe høyere ledighet i 2011

Etter å ha økt siden sommeren 2008, har det vært en nedgang i den registrerte ledigheten gjennom sommermånedene. Nedgangen de siste månedene har vært relativt bredt fordelt mellom ulike yrkesgrupper.

Ettersom NAV venter at veksten i norsk økonomi vil bli svak, vil dette føre til at også etterspørselen etter arbeidskraft vil være lav i prognoseperioden. Med en arbeidsstyrke som vokser, vil dette føre til at ledigheten blir høyere i 2011 enn i 2010. Vi venter at nedgangen i ledigheten de siste månedene etter hvert vil bremse opp, og at det vil være en svak ledighetsvekst gjennom 2011. For 2011 er den registrerte ledigheten anslått å utgjøre 2,9 prosent av arbeidsstyrken, noe som tilsvarer en økning på 0,1 prosentpoeng fra årets nivå.

I anslagene for utviklingen på arbeidsmarkedet legger vi til grunn at det vil bli en svært moderat vekst i internasjonal økonomi. Et nytt tilbakeslag internasjonalt vil kunne gi betydelig høyere ledighet enn anslått. Land som Hellas, Italia og Spania står overfor kraftige innstramminger i de offentlige budsjettene i årene framover. Situasjonen i markedene for statsobligasjoner tyder på at tilliten til Hellas og landets myndigheter fremdeles er svært lav. Også andre land i Europa står overfor store kutt i de offentlige budsjettene, men her er det finanspolitiske handlingsrommet større.